

بررسی نقش بازارهای جهانی در توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارآفرینی

رعنا شفیق پور مطلق

دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شهید بهشتی تهران

بیژن رحمانی^۱

دانشیار گروه جغرافیای دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی تهران

محمد تقی رضویان

استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی تهران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۱۹

چکیده

کشاورزی به لحاظ تولید، ایجاد اشتغال و امنیت غذایی باعث شده تا کشورهای مختلف جهان اعم از توسعه یافته و یا در حال توسعه به شیوه‌های گوناگون، این بخش را مورد حمایت قرار دهند. در ایران نیز کشاورزی نقش بسیار مهمی به عنوان بستر فعالیت اقتصادی و وسیله امرار معاش بخش بزرگی از جمعیت دارد. همین اساس تحقیق حاضر با بررسی نقش بازارهای جهانی در توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارآفرینی انجام گرفته و براساس هدف تحقیق از نوع تحقیقاتی کاربردی و تحلیلی توصیفی می‌باشد. روش گردآوری اطلاعات از نوع میدانی و پرسشنامه‌ای بوده که بین ۴۰۰ نفر از کشاورزان، کارشناسان، صادرکنندگان و مدیران واساتید متخصص در این زمینه توزیع و جمع‌آوری و اطلاعات مستخرج شده در محیط SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. در این پژوهش برای نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلموگوروف اسمیرنوف، برای پایایی پرسشنامه آزمون آلفای کرونباخ، برای روایی کار از آزمون تحلیل عاملی و برای بررسی اثرگذاری متغیرهای تحقیق آزمون تحلیل مسیر استفاده شده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که برای توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارآفرینی همراه با نقش‌افزینی بازارهای جهانی مهمترین عامل، عوامل سیاسی در سطح داخلی و بین‌المللی بوده و عواملی چون ویژگی‌های فردی کشاورزان و تولیدکنندگان در جایگاه دوم قرار دارد. لذا توجه به این عوامل و نقشی که در تولید و صادرات محصولات کشاورزی باکیفیت همراه با کارآفرینی و ارائه آنها در بازارهای جهانی جهت رشد و توسعه صنعت کشاورزی ایران امری ضروری به نظر می‌رسد.

کلیدواژه‌گان: بازارهای جهانی، توسعه کشاورزی، کارآفرینی، ایران.

مقدمه

باتوجه به وضعیت فعلی جهان روز به روز رقابت در عرصه تجارت بین الملل، پیچیده و سخت می‌شود (سوملاو و هوشینو^۱، ۲۰۰۵). هر چند این رقابت در عرصه بین المللی در کلیه بخش‌های جامعه مانند (صنعتی، خدماتی و کشاورزی) وجود دارد اما صنعت کشاورزی نقش مهمی در اقتصاد کشورها بخصوص کشورهای در حال توسعه در مقایسه با بخش صنعت و خدمات دارد. حتی به جرات می‌توان گفت توسعه سایر بخش‌ها نیز وابسته به توسعه بخش کشاورزی است (حیدری ساریان، ۱۳۸۸). بر این اساس یعنی جایگاه خاص کشاورزی در توسعه، ارائه خدمات و فروش محصولات گوناگون در عرصه جهانی اکثر کشورها در سه دهه گذشته برای فائق آمدن بر مشکلات مختلف اقتصادی، اجتماعی به راهکارهای متعددی روی آورده‌اند. یکی از راهکارها توسعه فرهنگ کارآفرینی بوده است (حیدری ساریان، ۱۳۹۱: ۲۶۵). واژه کارآفرینی دیر زمانی پیش از آنکه مفهوم کلی آن به زمان امروزی پدید آید، در زبان فرانسه ابداع (رحیم‌نیا و حسنی راد، ۱۳۹۵) و از کلمه فرانسوی *entreprendre* و واژه آلمانی *unternehmen* اقتباس شده است (اوروجی، ۱۳۹۷: ۱۴).

رویکرد اکثر کشورهای جهان سوم در دهه های اخیر به موضوع کارآفرینی و توسعه آن سبب شده است که موجی از سیاستهای کارآفرینی در دنیا ایجاد شود و نظرات و عقاید گوناگونی در این زمینه شکل گیرد. در این رابطه می‌توان به عقیده رویستر توجه نمود که معتقد است اساسیترین مشکلات کشاورزی در کشورهای در حال توسعه بیکاری، کم کاری و بیکاری پنهان است و لذا یکی از راهکارهای اساسی جهت رفع این مشکل توسعه کارآفرینی است (رویستر^۲، ۲۰۰۳). بنابراین می‌توان گفت که افزایش روزافزون جمعیت در کنار افزایش تقاضای برای محصولات کشاورزی به همراه افزایش نیاز به فرصتهای شغلی و وجود داشتن بازار رقابتی بین مصرف‌کنندگان زمینه توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی را در سراسر جهان دو چندان نموده است (اوروجی، ۱۳۹۷).

امروزه صاحب نظران بین المللی بر این اعتقاد هستند که جدا از سیاستها و راهبردهای کلان توسعه اقتصادی - که بسیار هم مهم هستند - باید به طور ویژه و مشخص به توسعه روستاها و ریشه‌کنی فقر گسترده‌ای که بر آنها حاکم است، پرداخته شود. اگرچه بسیاری از کشورها از جمله ایران، برنامه‌های گسترده و پرهزینه‌ای را برای بهبود این نوع زیرساختها داشته‌اند؛ اما مشاهدات، نشانگر آن است که این امر، به تنهایی نتوانسته است معضلات زندگی روستایی را حل کند، آنان را از فقر برهاند و سیل مهاجرت از روستاها به شهر را کاهش دهد. پژوهشهای مختلف نیز نشان داده است که از جمله مهمترین اهداف توسعه اقتصادی، چه در شهر و چه در روستا، ایجاد اشتغال و مهمترین ساز و کار آن، کارآفرینی است (علوی‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۵۶). بر همین مبنا می‌توان گفت که اگر روستا را محور راهبردی کشاورزی و تولیدات و فرآورده های غذایی جامعه ای بدانیم که نیاز به آن رو به افزایش گذاشته است به نقش بی نظیر کشاورزی در پیشرفت و رشد و شکوفایی روستاها پی خواهیم برد و درک خواهیم کرد که نادیده گرفتن سهم روستا و روستانشینان هزینه ها و تبعات ناگواری در پی خواهد داشت. از طرفی روند جهانی شدن و اتصال تنگاتنگ اقتصاد جوامع روستایی و بخش کشاورزی به بازارهای اقتصادی رو به گسترش در سطوح بین المللی و منطقه ای سبب گردیده است تا بخش کشاورزی بتواند نقش تعیین کننده ای را در روابط اقتصادی مناطق مختلف ایفا نماید

² Royster

(فاضل بیگی و یآوری، ۱۳۸۸). از این رو توجه به بخش کشاورزی برای توسعه جوامع روستایی بسیار مهم است زیرا کشاورزی یکی از زیر بخش های اقتصادی است که تأمین کننده سهم مهمی از تولید ناخالص داخلی، اشتغال، نیازهای غذایی، صادرات غیر نفتی و نیاز صنایع است. توسعه بخش کشاورزی پیش شرط ضروری توسعه اقتصادی است و تا زمانی که موانع توسعه در این بخش برطرف نشود سایر بخش ها نیز به شکوفایی و توسعه دست نخواهند یافت (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹).

کشور ایران که به عنوان یک کشور چهارفصل به شمار می آید در بخش صنعت کشاورزی دارای تنوع گوناگونی است بطوری که نواحی شمالی آن در زمینه تولید برنج و محصولات باغی و غیره سرآمد خیلی از نواحی کل خارومیانه می باشد. در نواحی مانند کرمان به عنوان بزرگترین تولید کننده پسته جهان شناخته می شود از نظر تولید خرما و همچنین محصولات زراعی مانند گندم و جو در نواحی غربی بسیار توانمند می باشد اما با توجه به کشت سنتی این محصولات و همچنین عدم مدیریت ریسک از جنبه های گوناگون مانند خطرات اقلیمی (سیل، خشکسالی و غیره) چندان بهره برداری اولی از این موقعیت کشاورزی خود نکرده و در بسیاری موارد دست به واردات محصولات کشاورزی نیز می زند در حالی که هدر رفت محصولات تولید داخل بسیار زیاد بوده و بازدهی آنها ناچیز می باشد و بر همین اساس توانایی ورود به عرصه بازار جهانی را نیز ندارد و لذا روستاهای ایران از نظر فقر و درآمد در وضعیت مناسبی قرار ندارند. اما با توجه به اینکه در طی سالهای اخیر احتمالاً تعداد نیروی آموزش دیده دانشگاهی و آکادمیک وضعیت به مراتب مناسبتری نسبت به گذشته پیدا کرده اند به نظر می رسد با مدیریت صحیح و استفاده درست از نیروی فعال آموزش دیده همراه بتوان وضعیت را تغییر داد. این امر مستلزم این است که در بین نیروها و متخصصین کارآفرینی متناسب با توسعه بخش کشاورزی جهت ورود به عرصه جهانی ارتباط و هماهنگی صورت گیرد. لذا شناخت این ارتباط و نقش بازارهای جهانی و متغیرهای موثر در کارآفرینی توسعه کشاورزی می توان به درآمد بیشتر و پایدار و همچنین توسعه بخش کشاورزی ایران کمک شایانی نماید از همین رو تحقیق حاضر در پی آن است تا با روش توصیفی تحلیلی از نوع پیمایشی به اولویت بندی عوامل موثر بر توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارآفرینی بپردازد

چارچوب نظری

توسعه پایدار کشاورزی توسعه پایدار کشاورزی، فرایندی پویا و پایدار برای افزایش محصولات کشاورزی و تغییرات بهینه در جهت زندگی کشاورزان است. (Whelan, 2003). توسعه کشاورزی از نظر سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد توسعه پایدار کشاورزی، الگویی از توسعه است که از زمین، آب و منابع ژنتیکی گیاهی و جانوری حفاظت کند، از لحاظ زیست محیطی بدون تخریب، از نظر فنی مناسب و بجا، از نظر اقتصادی معقول و معتبر و از نظر اجتماعی مقبول باشد (نصیری، ۱۳۹۷) از جمله مهمترین معیارهای توسعه پایدار کشاورزی عبارت است از:

۱- تأمین نیازهای غذایی اساسی نسل حاضر و آینده از نظر کمی و کیفی و در عین حال تأمین تولیدات

کشاورزی

۲- ایجاد مشاغل دائمی، درآمد کافی و شرایط مناسب زندگی و کار برای کسانی که در فرآیند تولیدات کشاورزی اشتغال دارند.

۳- حفظ و ارتقای ظرفیت تولیدی منابع طبیعی پایه و منابع تجدیدشونده بدون ایجاد اختلال در عملکرد چرخه های اساسی بوم شناختی و تعادل های طبیعی

۴- کاهش آسیب پذیری بخش کشاورزی نسبت به عوامل طبیعی، اقتصادی و اجتماعی و دیگر تهدیدها و تقویت خوداتکایی این بخش (Rye,2006).

اهداف اساسی توسعه پایدار کشاورزی: -امنیت غذایی از طریق ایجاد توازن مناسب و پایدار بین خودکفایی و اتکای به نفس - ایجاد درآمد و اشتغال در نواحی روستایی، خصوصاً به منظور ریشه کنی فقر -حفظ منابع طبیعی و حفاظت از محیط زیست (Ericson,2006.)
کارآفرینی:

کارآفرینی مفهومی است که تا کنون از دیدگاههای مختلف مورد بررسی قرار گرفته است و همه بر این باورند که کارآفرینی موتور محرکه توسعه اقتصادی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه است. سه دلیل مهم کشورها برای توجه به مقوله کارآفرینی، تولید ثروت، توسعه تکنولوژی و اشتغال مولد است. در حالی که در کشور ما به اشتباه این مفهوم صرفاً با اشتغال زایی مترادف شده و فقط برای حل مشکل اشتغال به سمت کارآفرینی پیش می‌رویم. در اواخر دهه ۷۰ در بسیاری از کشورهای پیشرفته به علت تغییر در ارزشها و گرایشهای جامعه و البته تغییرات جمعیت شناختی، موجی از کسب و کارهای کوچک و افراد خود اشتغال به وجود آمد. به علت تاثیرات عمیق این پدیده مطالعات زیادی از چهار دیدگاه اقتصاد، مدیریت، جامعه شناسی و روان شناسی انجام شده است. با وجود قدمت بررسی کارآفرینی و تلاش محققین فراوان، مانند سایر مفاهیم علوم انسانی ارائه تعریفی قطعی و مشخص برای آن، کاری دشوار و حتی غیرممکن است. توجه به سیر تکاملی این مفهوم، خود شامل نکات جالبی است. در سیر تکاملی مفهوم کارآفرینی، عوامل زیادی مانند ریسک پذیری، نوآوری و به این مفهوم اضافه شده است. در بخش حاضر، برای درک بهتر کارآفرینی، سیر تاریخی تعریف کارآفرینی و تغییر نگرش به آن از ابتدا تا کنون مورد بررسی قرار می‌گیرد. کارآفرین کیست؟ هرکس برای خود رؤیا و آرزویی دارد. همگی ما وقتی در خواب هستیم رؤیا می‌بینیم. گاه آن را به خاطر می‌آوریم و گاه نه. رؤیاهای کارآفرینان تنها به رؤیا محدود نمی‌شود بلکه راهی است به سوی واقعیت. زمان زیادی نیست که کلمات کارآفرین و کارآفرینی در رسانه های مختلف تکرار می‌شود و هر کس به سلیقه خود از این واژه جدید برای اشاره به مدیران، افراد موفق، سرمایه داران، سرمایه گذاران، صادرکنندگان، دلال ها و تاجرانی استفاده می‌کند. هر چند هر کدام از این افراد ممکن است کارآفرین باشند ولی هیچکدام مصداق کاملی برای این مفهوم نیستند. به راستی کارآفرین کیست؟ آیا کارآفرینان ویژگی های متمایزی از دیگر بازیگران صحنه اقتصاد دارند؟ نگاهی به مسیر حرکت فعالیت های کارآفرینان، مبدأ و منشأ و حرکت و انرژی که در طول مسیر آنان را تغذیه می نماید در تصویری اجمالی از شخصیت کارآفرین ارائه شده است. چه چیز باعث می‌شود که نشاط حرکت به لختی و سکون غلبه کند؟ آرزوی آن چیزی که امروز نیست ولی فردا می‌تواند باشد، اولین چیزی است که جمود کارآفرین را در هم می‌شکند. یعنی کارآفرین آرزومند است. آنچه جهت و مسیر کارآفرین را برای رسیدن به آرزوهایش تعیین می‌کند از درون او بر می‌خیزد. عزم او برای حرکت یا توقف و اقدام

یا عدم اقدام، چیزی نیست که مولود شرایط، محیط یا اطرافیان باشد. یعنی کارآفرین کنترل درونی دارد. او برای اینکه بتواند درست آن چه را که می اندیشد عینیت بخشد و عزم خود را عملی کند باید رئیس و کارفرمای خود باشد. یعنی کارآفرین نیاز به استقلال دارد

منطقه شناسی پژوهش

ایران از نخستین سرزمین‌هایی است که کشاورزی در آن پدیدار گردید. برخی مهاجرت‌های باستانی به این کشور نیز، به دلیل یافتن زمین‌های بهتر برای کشاورزی بوده‌است. بر پایه آمار رسمی در سال ۱۳۹۶، ۱۷٫۶ درصد از نیروی کار ایرانی در بخش کشاورزی مشغول هستند. بر همین پایه، سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی به قیمت ثابت در ایران، ۶ درصد است که شامل ۷۱٪ کشت و باغداری، ۲۴٪ دامداری، ۴٪ بخش آبزیان و ۱٪ جنگل‌داری می‌شود (amar.org.ir).

نزدیک به یک‌سوم زمین‌های ایران، قابلیت کشاورزی را دارند، اما به دلیل خاک نامرغوب و نامناسب بودن پخش آب در بیشتر نواحی، تنها در ۱۲٪ از سرزمین ایران کشاورزی انجام می‌شود. اما کمتر از یک‌سوم از زمین‌های کشاورزی آبیاری می‌شود و در دیگر موارد، دیم‌کاری می‌شود. دشت آبرفتی (جلگه) رودخانه سفیدرود در شمال و دشت مغان در شمال‌غرب و دشت (جلگه) رودهای کارون، دز و کرخه در خوزستان دارای گستره خاک حاصلخیزتری در برابر دیگر پهنه‌های کشاورزی در ایران به‌شمار می‌روند. ایران از نخستین کشورهای جهان است که در آن کشاورزی و زراعت آغاز گردیده است. بر اساس گزارشی سازمان مدیریت و برنامه در سال ۱۳۹۶، «مدیریت خام‌دستانه منابع آب» و دستکاری‌هایی چون سدسازی بی‌رویه و بهره‌گیری زیاد از منابع آب، کشاورزی این کشور را تهدید کرده‌است و از لزوم تعطیلی بخش بزرگی از کشاورزی ایران نوشت. دیدگاه مخالف این، می‌گفت که نیازی به چنین تعطیلی نبوده و با دگرگونی الگوی کشت و اصلاح روش آبیاری، می‌شود کشاورزی ایران را در همان سطح نگه داشت. با این حال، در ادامه اعلام شد که در بهترین شرایط نیز «دست کم چهل درصد از کشاورزی ایران بختی برای بقا ندارد. خشک‌سالی در این دوره بخشی بزرگ از کارایی و توان کشاورزی را از بین برد؛ به گونه‌ای که بسیاری از روستاهای این کشور که به عنوان قطب کشاورزی و دامپروری شناخته شده بودند، با توجه به بی‌آبی مجبور شدند که به سوی روستاهای پرآب‌تر و شهرها مهاجرت کنند. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در این باره اعلام کرده‌است که با گسترش یافتن خشک‌سالی در ایران، دوسوم این کشور به مناطق بیابانی تبدیل گشته‌است. گزارشی در سال ۱۳۹۴ در اقتصاد آنلاین می‌گفت: «در کمتر از ۱۰ تا ۱۵ سال، ۷۰ درصد آب‌های زیرزمینی ایران که طی هزاران سال ذخیره شده، مصرف شده و اکنون فقط ۳۰ درصد این ذخایر باقی مانده‌اند». این گزارش، محدودیت شدید آب، پایین بودن سطح ابزار و ادوات کشاورزی ایران و عدم بهره‌گیری از روش‌های به‌روز و سیستم‌های مکانیزاسیون را از مشکلات کشاورزی در ایران دانست. همچنین به بی‌سوادی یک‌سوم از کشاورزان اشاره کرد و نوشت بخش کشاورزی ایران بالای ۵۰ سال دارند (markazi.mporg.ir).

شکل ۱. جغرافیای کشاورزی ایران

Source: www.lib.utexas.edu/maps/atlas_middle_east/atlas_middle_east.html

یافته های تحقیق

پس از جمع‌آوری اطلاعات حاصل از پرسشنامه به بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده پرداخته شد. اولین نتیجه بدست آمده مربوط به بررسی پایایی پرسشنامه بوده که نتایج بصورت جدول شماره ۱ می باشد.

جدول ۱. نتایج آزمون فرض قابلیت اعتماد پرسشنامه

متغیر	تعداد متغیر	آلفای استاندارد شده	مقدار آلفا	وضعیت
اقتصادی	۶	۰.۷۷۴	۰.۷۷۹	خوب
محیطی	۶	۰.۸۹۱	۰.۸۸۳	خوب
سیاسی	۶	۰.۷۸۵	۰.۷۸۰	عالی
فردی	۶	۰.۶۹۱	۰.۷۰	خوب
مدیریتی	۶	۰.۷۲۶	۰.۷۱۵	خوب

منبع: یافته های تحقیق

باتوجه به نتایج جدول شماره ۱ متغیرهای تحقیق براساس مقدار آلفای بدست آمده در شرایط قابل قبول بوده و سازگاری درونی بین متغیرها در سطح مطلوبی می باشد و ابزار اندازه‌گیری از پایایی لازم برخوردار است.

از نظر روایی تحقیق نیز نتایج بصورت جدول شماره ۲ می باشد.

جدول شماره ۲: ماتریس همبستگی ماتریس چرخش یافته عاملی دوران یافته عوامل مؤثر بر نقش بازارهای

جهانی

فاکتورهای استخراج شده	گویه‌ها
1	
0.742	اقتصادی
0.734	محیطی
0.683	سیاسی
0.624	فردی
0.725	مدیریتی

منبع: یافته های تحقیق

مطابق جدول فوق بعدهای نقش عوامل مؤثر بر نقش بازارهای جهانی در 5 گروه اصلی طبقه بندی شده که با نگاهی به بار عاملی مربوط به این عوامل متوجه می شویم که روایی نیز حاصل شده است، زیرا بار عاملی سؤالات با عامل مربوط به خود بالای ۰/۵ و با عامل‌های دیگر کمتر از ۰/۵ می باشد. از نظر نرمال بودن نیز نتایج بصورت جدول شماره ۳ بوده که نشان می دهد داده ها از حالت نرمال برخوردار بوده اند.

جدول شماره ۳: نتایج آزمون کولوموگرونف-اسمیرنف برای برازندگی توزیع نرمال داده‌ها

متغیر	کولوموگرونف-اسمیرنف	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
اقتصادی	.122	۰.۱۲۰	نرمال
محیطی	.168	۰.۰۸	نرمال
سیاسی	.193	۰.۰۶۵	نرمال
ویژگی فردی	.162	۰.۰۵۲	نرمال
مدیریتی	.097	۰.۰۷۲۱	نرمال

منبع: یافته های تحقیق

آزمون مفروضات مدل و ضرایب مسیر برای اینکه تأثیر مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای تحقیق سنجیده شود می توان از آزمون تحلیل مسیر استفاده نمود لذا در ادامه کار به بررسی تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای تحقیق بر روی توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارآفرینی با استفاده از تحلیل مسیر پرداخته شد.

همان طور که قبلاً اشاره شد، در تحلیل مسیر یک مدل نظری را به آزمون می گذاریم که در نهایت با اجرای تحلیل، این مدل نظری باید به یک مدل تجربی منتهی شود. بنابراین، طبیعی است که همواره ساخت روابط علی بین متغیرها در مدل تجربی (که از تحلیل مسیر بدست می آید) با مدل نظری (که از چارچوب نظری بدست می آید) فرق دارد. قاعده کلی این است که در اجرای تحلیل مسیر، متغیرهایی را که مقدار بتای آنها در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ معنی دار نشود، از مدل حذف می شود. بنابراین، مسیر این متغیرها نیز از مدل حذف می شود. البته هر چه حجم نمونه بزرگتر باشد، احتمال آن که ضرایب مسیر کوچکتر معنی دار شوند، بیشتر است.

در تحقیق حاضر محقق به آزمون ساخت روابط علی بین متغیرهای مستقل در مدل و کیفیت تأثیر گذاری آن بر متغیر وابسته پرداخت. مهم‌ترین عوامل مورد نظر این پژوهشگر عبارتند از: ویژگی‌های فردی کشاورزان، عوامل اقتصادی، عوامل محیطی، عوامل مدیریتی و عوامل سیاسی. نتایج حاصل از مدل تحلیل مسیر به شرح زیر است:

اولین جدول از مدل تحلیل مسیر مربوط به جدول خلاصه مدل می‌باشد. براساس جدول ۴-۱۴ مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰.۸۹۳ می‌باشد که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق همبستگی قوی وجود دارد. همچنین مقدار ضریب تعیین تعدیل شده^۱ (R_{adj}) که برابر با ۰.۷۹۷ است نشان می‌دهد که ۷۹.۷ درصد از کل متغیرهای تأثیرگذار در توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارآفرینی مربوط به پنج متغیر مستقل ذکر شده در معادله می‌باشد به عبارت دیگر، مجموعه متغیرهای مستقل تحقیق، بیش از ۷۹ درصد واریانس متغیر توسعه کشاورزی ایران را پیش بینی یا (برآورد) می‌کنند.

جدول ۴. خلاصه مدل

Model Summary				
مدل	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	^a ۰.۸۹۳	۰.۷۹۷	۰.۷۹۴	۰.۲۸۰

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول شماره ۵ مقدار آزمون آنوا یا F را جهت بررسی میزان توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارآفرینی را نشان می‌دهد.

جدول ۵. آزمون F

ANOVA ^b						
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
1 Regression	۱۲۱.۳۹۴	۵	۲۴.۲۷۹	۳۰۸.۷۴۲	.000^b	
Residual	۳۰.۹۸۳	۳۹۴	۰.۰۷۹			
Total	۱۵۲.۳۷۸	۳۹۹				

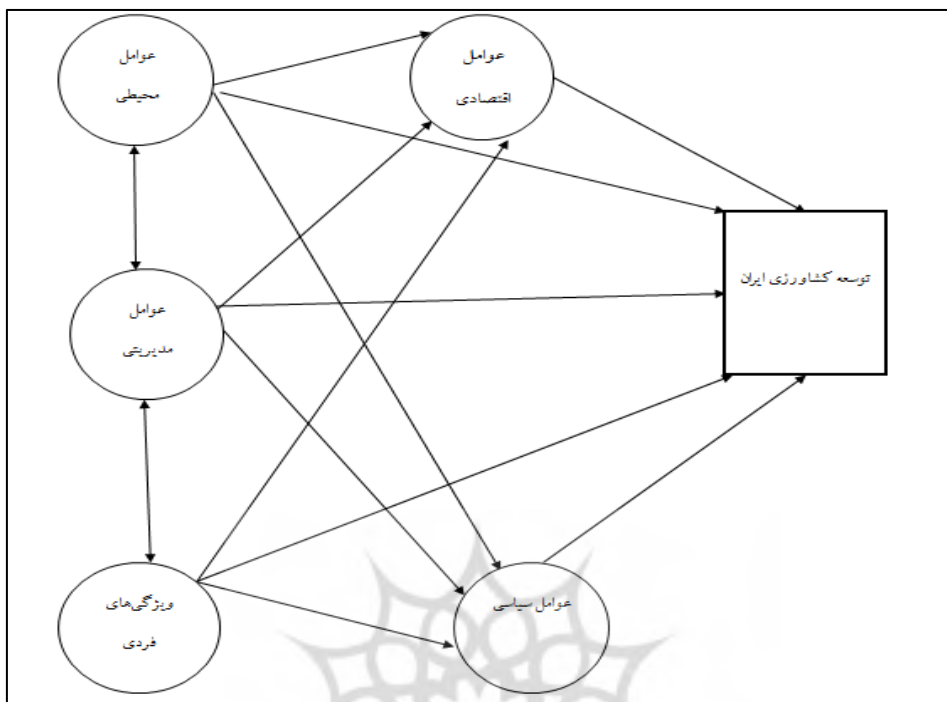
منبع: یافته‌های تحقیق

باتوجه به معنی داری مقدار آزمون F (۳۰۸.۷۴۲) در سطح خطای کوچکتر از ۰.۰۵، می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی تحقیق متشکل از پنج متغیر مستقل و یک متغیر وابسته مدل خوبی بوده و مجموعه متغیرهای مستقل قادرند نقش توسعه کشاورزی با رویکرد کارآفرینی را تبیین کنند.

¹ Adjusted R- Square

مدل نظری و مفهومی این پژوهشگر برای بررسی توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارافرینی به شکل زیر است:

شکل ۲. مدل نظری و مفهومی عوامل مؤثر بر توسعه کشاورزی ایران

منبع: یافته‌های تحقیق

پس از اجرای دستور رگرسیون خطی چند متغیره و به عبارتی روش تحلیل مسیر در نرم افزار SPSS، به خروجی اصلی (یعنی جدول Coefficient) که برای تفسیر نتایج تحلیل مسیر اهمیت دارد، اشاره می‌شود. از همین رو برای تفسیر نتایج جدول شماره ۶ از ضرایب رگرسیون استاندارد شده یعنی بتا (Beta) استفاده می‌شود.

جدول ۶. همبستگی و ضرایب رگرسیونی توسعه کشاورزی

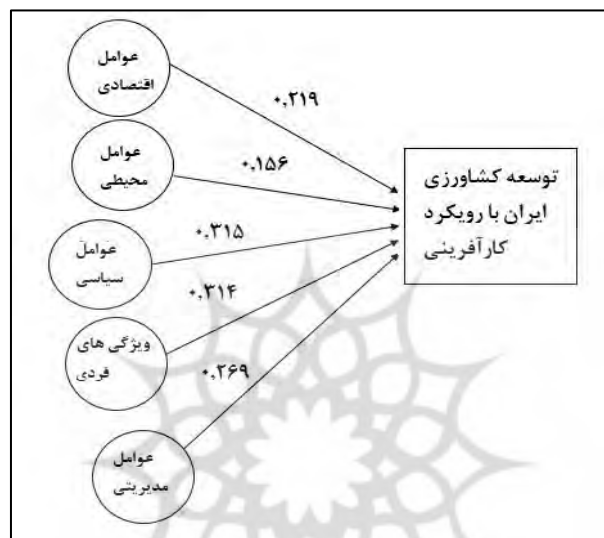
Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
		B	Std. Error	Coefficients		
				Beta		
1	عرض از مبدأ	۰.۲۰۱	۰.۰۸۵		۲.۳۶۱	۰.۰۱۹
	عوامل مدیریتی	۰.۱۸۰	۰.۰۱۹	۰.۲۶۹	۹.۴۰۹	.000
	عوامل سیاسی	۰.۲۳۴	۰.۰۲۱	۰.۳۱۵	۱۱.۲۳۳	.000
	عوامل محیطی	۰.۱۳۹	۰.۰۲۴	۰.۱۵۶	۵.۶۸۵	.000
	عوامل اقتصادی	۰.۱۹۵	۰.۰۲۶	۰.۲۱۹	۷.۶۵۲	.000
	ویژگی فردی	۰.۲۰۷	۰.۰۱۷	۰.۳۱۴	۱۲.۰۴۵	.000

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که متغیر عوامل سیاسی با بتای ۰/۳۱۵ بیشترین میزان تأثیر را بر متغیر توسعه کشاورزی ایران در بازارهای جهانی دارد. براساس این نتیجه یک انحراف استاندارد در متغیر عوامل سیاسی، میزان

توسعه کشاورزی را به میزان ۰/۳۱۵ انحراف استاندارد افزایش می‌دهد بر عکس کاهش یک انحراف استاندارد در متغیر سیاسی موجب کاهش ۰/۳۱۵ انحراف استاندارد در متغیر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی می‌شود. البته ویژگی‌های فردی کشاورزان نیز با درصد بسیار کمتری نیز همانند عوامل سیاسی تاثیرگذار می‌باشد. بنابراین در خصوص تأثیر سایر متغیرها نیز می‌توانیم به همین نحو قضاوت کنیم. همچنین همان طوری که جدول نشان می‌دهد چهار متغیر دیگر تحقیق دارای تأثیر معنی داری بر متغیر توسعه کشاورزی ایران در بازارهای جهانی هستند. پس بنابراین براساس ضرایب استاندارد شده، نمودار عوامل مؤثر بر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی را بصورت زیر ترسیم می‌کنیم.

شکل ۳. عوامل مؤثر بر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی

منبع: یافته‌های تحقیق

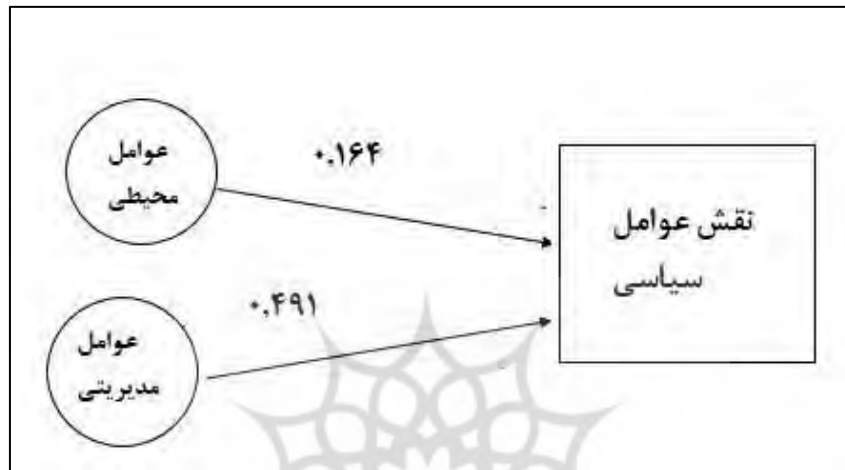
در مرحله بعد بر اساس مدل مفهومی تحقیق که متغیر عوامل سیاسی بیشترین تأثیر را بر متغیر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی دارد. به همین خاطر در این مرحله متغیر عوامل سیاسی را به عنوان متغیر وابسته وارد معادله رگرسیون کرده و تأثیر سایر متغیرهای مستقل را بر آن آزمون می‌کنیم. جدول ۷. تحلیل رگرسیونی متغیر عوامل سیاسی

		Coefficients ^a				
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
۲	عرض از مبدأ	۰.۷۳۰	۰.۲۰۲		۳.۶۲۲	۰.۰۰۰
	عوامل محیطی	۰.۱۹۶	۰.۰۵۸	۰.۱۶۴	۳.۳۷۸	۰.۰۰۱
	عوامل اقتصادی	۰.۰۰۱	۰.۰۶۱	۰.۰۰۱	۰.۰۱۴	۰.۹۸۹
	ویژگی فردی	۰.۰۳۴	۰.۰۴۱	۰.۰۳۸	۰.۸۱۹	۰.۴۱۳
	عوامل مدیریتی	۰.۴۴۱	۰.۰۴۰	۰.۴۹۱	۱۰.۹۳۹	۰.۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

براساس جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که متغیر عوامل مدیریتی با مقدار بتای (Beta) ۰.۴۹۱ دارای بیشترین تأثیر معنی داری بر متغیر عوامل سیاسی می‌باشد و متغیر عوامل محیطی با مقدار بتای (۰.۱۶۴) در مرتبه دوم قرار داشته و دو متغیر دیگر یعنی عوامل اقتصادی و ویژگی‌های فردی کشاورزان تأثیر معناداری بر عوامل سیاسی در جهت توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارآفرینی نداشته‌اند. پس از این مرحله در مرحله بعد با توجه به نتایج جدول شماره ۷، می‌توانیم مدل تحلیل مسیر را در مرحله دوم به شکل زیر تنظیم نماییم.

شکل ۴. عوامل مؤثر بر متغیر سیاسی تاثیرگذار در توسعه کشاورزی ایران

منبع: یافته‌های تحقیق

در مرحله بعد متغیر عوامل مدیریتی را به عنوان متغیر وابسته قرار داده و تأثیر سایر متغیرهای مستقل باقیمانده را بر آن آزمون می‌کنیم

جدول ۸. تحلیل رگرسیونی متغیر عوامل مدیریتی

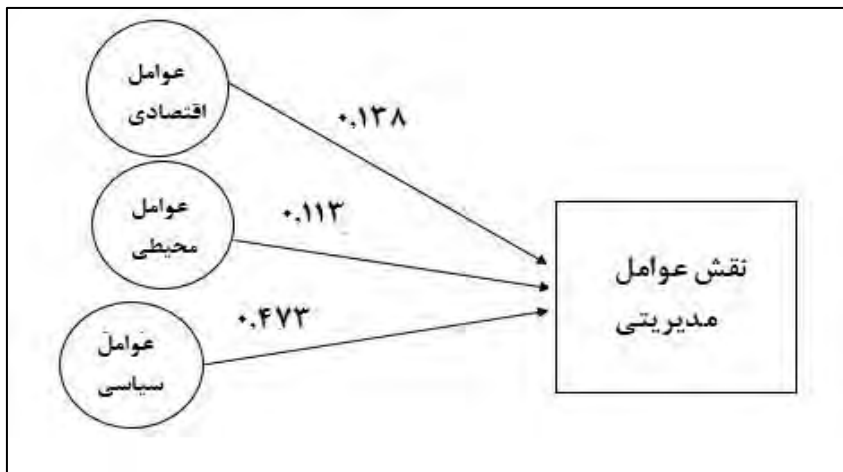
Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
۳	عرض از مبدأ	-۰.۱۵۱	۰.۲۲۴		-۰.۶۷۵	۰.۵۰۰
	عوامل محیطی	۰.۱۵۰	۰.۰۶۴	۰.۱۱۳	۲.۳۴۹	۰.۰۱۹
	عوامل اقتصادی	۰.۱۸۳	۰.۱۶۷	۰.۱۳۸	۲.۷۵۴	۰.۰۰۶
	ویژگی فردی	۰.۰۵۰	۰.۰۴۵	۰.۰۵۱	۱.۱۰۴	۰.۲۷۰
	عوامل سیاسی	۰.۵۲۷	۰.۰۴۸	۰.۴۷۳	۱۰.۹۳۹	۰.۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

براساس جدول شماره ۸ نتایج جدول در خصوص ضرایب تأثیر متغیرهای مستقل عوامل مدیریتی بر متغیر وابسته را نشان می‌دهد که متغیر عوامل سیاسی دارای بیشترین تأثیر معنی داری بر متغیر عوامل مدیریتی می‌باشند. همچنین دو متغیر عوامل محیطی با مقدار بتای (۰.۱۱۳) و متغیر اقتصادی با مقدار بتای (۰.۱۳۸) در مرتبه بعدی تاثیرگذاری قرار داشته‌اند. همچنین در مورد متغیر ویژگی‌های فردی نتایج نشان می‌دهد که دارای تأثیر معنی داری بر

متغیر عوامل مدیریتی نمی‌باشد. حال با استفاده از نتایج جدول بالا می‌توانیم مدل تحلیل مسیر را در مرحله بعد به شکل زیر تنظیم کنیم:

شکل ۵. عوامل مؤثر بر متغیر مدیریتی در توسعه کشاورزی ایران

منبع: یافته‌های تحقیق

در مرحله بعد متغیر مربوط به ویژگی‌های فردی کشاورزان را به عنوان متغیر وابسته قرار داده و تأثیر سایر متغیرهای مستقل باقیمانده را بر آن آزمون می‌کنیم

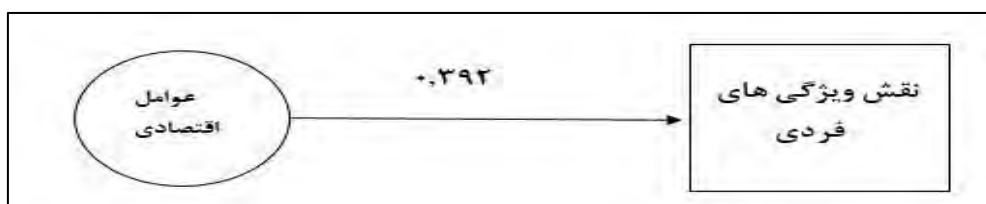
جدول ۹. تحلیل رگرسیون متغیر ویژگی‌های فردی کشاورزان

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
۴	عرض از مبدأ	۰.۵۹۵	۰.۲۴۷		۲.۴۱۵	۰.۰۱۶
	عوامل محیطی	۰.۱۲۱	۰.۰۷۱	۰.۰۹۰	۱.۷۱۰	۰.۰۸۸
	عوامل اقتصادی	۰.۵۲۸	۰.۰۷۰	۰.۳۹۲	۷.۵۸۶	۰.۰۰۰
	عوامل سیاسی	۰.۵۰	۰.۰۶۱	۰.۰۴۴	۰.۸۱۹	۰.۴۱۳
	عوامل مدیریتی	۰.۰۶۲	۰.۰۵۶	۰.۰۶۱	۱.۱۰۴	۰.۲۷۰

منبع: یافته‌های تحقیق

بر اساس جدول شماره ۹ نتایج جدول در خصوص ضرایب تأثیر متغیر مستقل بر متغیرهای وابسته نشان می‌دهد که متغیر عوامل اقتصادی دارای تأثیر معنی‌داری بر متغیر ویژگی‌های فردی می‌باشند. دو متغیر دیگر نتایج نشان می‌دهد که دارای تأثیر معنی‌داری بر متغیر ویژگی‌های فردی نمی‌باشند. حال با استفاده از نتایج جدول بالا می‌توانیم مدل تحلیل مسیر را در مرحله بعد به شکل زیر تنظیم کنیم:

شکل ۶. عوامل مؤثر بر ویژگی‌های فردی

منبع: یافته‌های تحقیق

در مرحله بعد متغیر مربوط به عوامل اقتصادی را به عنوان متغیر وابسته قرار داده و تأثیر سایر متغیرهای مستقل باقیمانده را بر آن آزمون می‌کنیم

جدول ۱۰. تحلیل رگرسیونی متغیر عوامل اقتصادی

Model	Coefficients ^a				Sig.	
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t		
	B	Std. Error	Beta			
۵	عرض از مبدأ	۱.۳۸۹	۰.۱۵۲		۹.۱۲۰	۰.۰۰۰
	عوامل محیطی	۰.۳۴۰	۰.۰۴۵	۰.۳۴۲	۷.۵۶۹	۰.۰۰۰
	عوامل سیاسی	۰.۰۰۱	۰.۰۴۱	۰.۰۰۱	۰.۰۱۴	۰.۹۸۹
	عوامل مدیریتی	۰.۱۰۳	۰.۰۳۷	۰.۱۳۷	۲.۷۵۴	۰.۰۰۶
	ویژگی های فردی	۰.۲۴۱	۰.۰۳۲	۰.۳۲۴	۷.۵۸۶	۰.۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق

بر اساس جدول شماره ۱۰ نتایج جدول در خصوص ضرایب تأثیر متغیر مستقل بر متغیرهای وابسته نشان می‌دهد که متغیر عوامل محیطی دارای تأثیر معنی‌داری (۰.۳۴۲) بر متغیر عوامل اقتصادی می‌باشند. دو متغیر ویژگی‌های فردی با مقدار بتای (۰.۳۲۴) و عوامل مدیریتی با مقدار بتای (۰.۱۳۷) نیز در مرتبه بعدی تأثیر گذاری قرار دارند. همچنین نتایج متغیر سیاسی نشان می‌دهد که دارای تأثیر معنی‌داری بر متغیر عوامل اقتصادی نمی‌باشد. حال با استفاده از نتایج جدول بالا می‌توانیم مدل تحلیل مسیر را در مرحله بعد به شکل زیر تنظیم کنیم:

شکل ۷. عوامل مؤثر بر عوامل اقتصادی

منبع: یافته های تحقیق

در مرحله آخر متغیر مربوط به عوامل محیطی را به عنوان متغیر وابسته قرار داده و تأثیر سایر متغیرهای مستقل باقیمانده را بر آن آزمون می‌کنیم

جدول ۱۱. تحلیل رگرسیونی متغیر عوامل محیطی

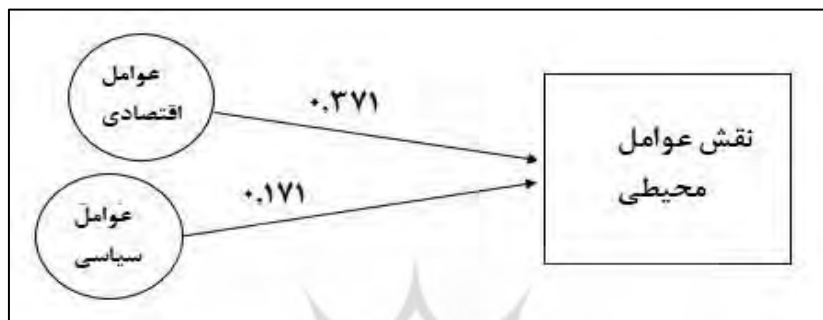
Model	Coefficients ^a				Sig.	
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t		
	B	Std. Error	Beta			
۵	عرض از مبدأ	۱.۲۵۶	۰.۱۶۴		۷.۶۷۸	۰.۰۰۰
	عوامل سیاسی	۰.۱۴۳	۰.۰۴۲	۰.۱۷۱	۳.۳۷۸	۰.۰۰۱
	عوامل مدیریتی	۰.۰۹۲	۰.۰۳۹	۰.۱۲۲	۲.۳۴۹	۰.۰۱۹
	ویژگی های فردی	۰.۰۶۱	۰.۰۳۵	۰.۰۸۱	۱.۷۱۰	۰.۰۸۸

عوامل اقتصادی	۰.۳۷۲	۰.۰۴۹	۰.۳۷۱	۷.۵۶۹	۰.۰۰۰
---------------	-------	-------	-------	-------	-------

منبع: یافته‌های تحقیق

براساس جدول شماره ۱۱ نتایج جدول در خصوص ضرایب تأثیر متغیر مستقل بر متغیرهای وابسته نشان می‌دهد که متغیر عوامل اقتصادی دارای تأثیر معنی‌داری (۰.۳۷۱) بر متغیر عوامل محیطی می‌باشند. همچنین متغیر عوامل سیاسی با مقدار بتای (۰.۱۷۱) در جایگاه دوم قرار داشته و دو متغیر ویژگی‌های فردی و عوامل مدیریتی تأثیر معناداری نداشته‌اند. بنابراین با استفاده از نتایج جدول بالا می‌توانیم مدل تحلیل مسیر را در مرحله بعد به شکل زیر تنظیم کنیم:

شکل ۸. عوامل مؤثر بر عوامل محیطی

منبع: یافته‌های تحقیق

جمع بندی نتایج تحلیل مسیر در مراحل مختلف

پس از مجموع نتایج تحلیل مسیر در بالا که در قالب ۷ شکل، جدول و تفسیر نشان داده شد، در این قسمت باید با تلفیق این ۶ نتیجه تحلیل مسیر در ۶ مرحله و در نهایت آوردن آن‌ها در قالب مدل تجربی این مدل را با مدل نظری تحقیق تطبیق دهیم. بنابراین در این جا به منظور تلفیق نتایج و ساده‌تر شدن تفسیر نمودار مسیر، تأثیر پنج متغیر مستقل تأثیر گذار بر متغیر وابسته را به سه صورت نشان می‌دهیم.

۱- متغیرهایی که صرفاً به صورت مستقیم بر متغیر وابسته توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی تأثیر گذاشته‌اند.

۲- متغیرهایی که صرفاً به صورت غیر مستقیم بر متغیر وابسته توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارآفرینی تأثیر گذاشته‌اند.

۳- متغیرهایی که علاوه بر تأثیر مستقیم به صورت غیر مستقیم نیز بر متغیر وابسته توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی تأثیر گذاشته‌اند.

پس می‌توان گفت که تحلیل مسیر علاوه بر این که تأثیرات مستقیم و همزمان متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد، تأثیرات غیر مستقیم آن‌ها را نیز بیان می‌کند.

متغیرهایی که صرفاً به صورت مستقیم بر متغیر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی تأثیر گذاشته‌اند:

در مرحله اول کار هر پنج متغیر به صورت مستقیم بر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی تأثیر می‌گذارند و متغیر عوامل سیاسی با مقدار بتای ۰.۳۱۵. بیشتر تأثیرگذاری را خواهد داشت و این مقدار نشان می‌دهد به ازای یک واحد تغییر در متغیر عوامل سیاسی، میزان توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی به میزان ۰.۳۱۵ واحد تغییر خواهد یافت.

متغیرهایی که صرفاً به صورت غیر مستقیم بر متغیر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی تأثیر گذاشته‌اند: با توجه به نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون در مرحله اول تمامی متغیرها به نوعی بصورت مستقیم بر روی توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی اثر گذاشته‌اند و هیچ متغیری غیر مستقیم وجود نداشته است. متغیرهایی که علاوه بر تأثیر مستقیم، به صورت غیر مستقیم و با واسطه متغیرهای وابسته میانی بر متغیر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی تأثیر گذاشته‌اند:

متغیر عوامل مدیریتی، علاوه بر تأثیر مستقیم، به صورت غیر مستقیم و با واسطه متغیر سیاسی با ضریب مسیر (۰.۴۹۱) و متغیر اقتصادی با ضریب مسیر (۰.۱۳۷) بر روی توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی تأثیر گذاشته است. متغیر سیاسی با واسطه متغیر میانی مدیریتی و عوامل محیطی بصورت غیر مستقیم بر توسعه کشاورزی تأثیرگذار است.

متغیر عوامل محیطی نیز علاوه بر تأثیر مستقیم با واسطه متغیرهای سیاسی و اقتصادی نیز بر توسعه کشاورزی اثر می‌گذارد.

متغیر اقتصادی نیز علاوه بر تأثیر مستقیم با واسطه متغیر هایمیانی مدیریتی و ویژگی فردی و عوامل محیطی بر توسعه کشاورزی ایران اثرگذار است.

در نهایت متغیر ویژگی فردی علاوه بر تأثیر مستقیم تنها با واسطه متغیر اقتصادی بر توسعه کشاورزی ایران ا رویکرد کارآفرینی اثر می‌گذارد.

نحوه محاسبه ضرایب مسیر

(تأثیر رگرسیونی) مستقیم، غیر مستقیم و کل

بعد از اینکه روش تحلیل مسیر را طی چندین مرحله اجرا کردیم، باید در قالب جدولی، نتیجه مربوط به انواع تأثیر مستقیم، غیر مستقیم، و هم مستقیم و هم غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را نشان دهیم.

محاسبه تأثیر مستقیم

تأثیر مستقیم در واقع همان ضریب تأثیر رگرسیونی هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته است. بنابراین، مقدار این تأثیر را می‌توان از خروجی تحلیل رگرسیون بدست آورد

محاسبه تأثیر غیر مستقیم

برای بدست آوردن مقدار تأثیر غیر مستقیم هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته، ابتدا باید تمامی مسیرهای تأثیرات غیر مستقیم هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته را در هم ضرب و سپس ماحصل تمامی این تأثیرات را با هم جمع کنیم.

برای نمونه می‌توان گفت که‌گاه به‌خواهیم میزان تأثیر غیر مستقیم متغیر عوامل مدیریتی بر متغیر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی را بدست آوریم باید بدانیم که متغیر عوامل مدیریتی از طریق متغیر سیاسی و اقتصادی بر متغیر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی تأثیر گذاشته است. بنابراین برای محاسبه میزان تأثیر غیر مستقیم متغیر طوعوامل مدیریتی بر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی به شکل زیر عمل می‌کنیم:

مقدار متغیر مدیریتی با واسطه اقتصادی * مقدار متغیر مدیریتی با واسطه سیاسی

که مقدار این ضریب برابر است با:

$$0.137 * 0.473 = 0.0672$$

در نهایت کار نیز جمع عدد بدست آمده از تاثیرات غیر مستقیم و مستقیم به عنوان تأثیر کلی شناخته می‌شود. بنابراین همان طور که در زیر مشخص است کل تاثیرات انواع متغیرها بر توسعه کشاورزی در بازارهای جهانی با رویکرد کارآفرینی برابر است با:

جدول ۱۲. میزان تاثیرات مستقیم و غیر مستقیم و کل متغیرهای مستقل بر توسعه کشاورزی ایران

انواع متغیرها	تأثیر مستقیم	تأثیر غیر مستقیم	تأثیر غیر مستقیم ۲	تأثیر غیرمستقیم ۳	تأثیر کل
عوامل محیطی	۰.۱۵۶	۰.۱۶۴	۰.۳۴۲	-	۰.۱۸۳
عوامل اقتصادی	۰.۲۱۹	۰.۰۵۱	۰.۳۹۲	۰.۳۷۱	۰.۲۲۶
عوامل سیاسی	۰.۳۱۵	۰.۴۷۳	۰.۱۷۱	-	۰.۳۹۵
عوامل فردی	۰.۳۱۴	۰.۰۳۲	-	-	۰.۳۴۶
عوامل مدیریتی	۰.۲۶۹	۰.۴۹۱	۰.۱۳۷	-	۰.۳۳۶

منبع: یافته‌های تحقیق

بنابراین باتوجه به نتایج فوق متغیرهای سیاسی، متغیرهای فردی و مدیریتی بیشترین تاثیرگذاری و نقش را در توسعه کشاورزی ایران با رویکرد کارآفرینی در سطح بازارهای جهانی دارند.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

براساس این یافته‌های نهایی می‌توان گفت که آگه عوامل سیاسی گوناگون مانند تحریم‌ها، جنگ و درگیری کشورهای منطقه، عوامل خارجی و داخلی سیاسی تاثیرگذار، قوانین و مقررات مربوط به تجارت و صادرات و واردات و حتی حمل و نقل بین‌المللی و بسیاری از عوامل سیاسی دیگر موجب افزایش یا کاهش توسعه کشاورزی با رویکرد کارآفرینی جهت ایفا نقش در بازارهای جهانی خواهد شد لذا مسائل سیاسی بیشترین نقش را بازی می‌کنند. عوامل و ویژگیهای فردی که مربوط به کشاورزان و تولیدکنندگان می‌باشد به جهت رویکرد کارآفرینی تحقیق نیز در مکان اهمیت قرار دارند چرا که این ویژگی فردی مانند (سن، تجربه، سواد و غیره) است که با ایجاد تغییرات و کارآفرینی موجب تولید محصول با کیفیت جهانی و تولید بیشتر می‌شود. اما در کنار عوامل سیاسی و ویژگی‌های فردی این نقش مدیریتی در صنعت کشاورزی است که به مدیریت صحیح و درست می‌تواند موجب تولید بهتر و پرمحصول تر با قابلیت صادرات برای بازهای جهانی باشد. مدیریت ارگانهای چون جهاد کشاورزی، منابع آب، وزارت نیرو و غیره که بادر اختیار داشتن کارشناسان خبره و همچنین متخصصین کاربرد می‌تواند با مدیریت صحیح میزان تولید را افزایش داده و بازاریابی مناسب برای محصول داخلی بیابد.

دو عامل دیگر یعنی عوامل اقتصادی و عوامل محیطی نیز با درجه اهمیت کمتری موجب رشد و توسعه کشاورزی گردند. هرچند امروزه باتوجه به پیشرفت روزافزون علم در جهان با کمترین امکانات می‌توان محصولات با کیفیت و فراوانی تولید نمود هرچند عوامل محیطی مثل وضعیت اقلیمی به نوبه خود موجب کاهش شدید ریزشهای جوی و کاهش تولیدات کشاورزی شوند یا عوامل اقتصادی مانند میزان وام دریافتی کشاورزان و تسهیلات دریافتی و شیوه بازپرداخت و در کل توان مالی کشاورز نیز می‌تواند بر تولید محصول اثر بگذارد هرچند اثرگذاران به مراتب از

مواردی چون عوامل سیاسی، فردی و مدیریتی به جهت تولید در راستا صادرات و ارسال به بازارهای جهانی کمتر خواهد بود.

منابع

- حیدری ساریان، وکیل (۱۳۹۱)، عوامل مؤثر بر تقویت کارآفرینی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان مشکین شهر)، فصلنامه علمی- پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، دوره جدید، سال دهم، شماره ۳۵، صص ۲۷۸-۲۶۳
- رحیم نیا، فریبرز؛ حسنی راد، پریسا سادات (۱۳۹۵)، بررسی رویکرد فرصت محور و منبع محور بر کارآفرینی بین المللی، کنفرانس بین المللی کسب و کار؛ فرصت‌ها و چالش‌ها، خرداد ۹۵
- علوی‌زاده سیدامیرمحمد (۱۳۹۶)، کارآفرینی و نقش آن در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: استان ایلام)، مجله فرهنگ ایلام، دوره ۱۸، شماره ۵۶.۵۷، پاییز و زمستان ۱۳۹۶، صفحه ۱۵۴-۱۷۰
- فراهانی، حسین و سمیرا حاجی حسینی؛ (۱۳۹۲)، ارزیابی ظرفیتهای نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمندسازی روستاییان (روستاهای بخش شال استان بوئین زهرا)، پژوهش‌های روستایی، دوره ۴، شماره ۴
- نجفی کانی علی اکبر؛ صحنه بهمن؛ اخلاقی، محسن (۱۳۹۶)، نقش مدیریت ریسک فعالیتهای کشاورزی در بهبود شاخصهای اقتصادی خانوارهای روستایی مطالعه موردی: شهرستان گرگان، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، سال ۸، شماره پیاپی ۳۱، پاییز ۱۳۹۷
- نجفی کانی، علی اکبر، مهدی حسام و حدیثه آشور (۱۳۹۴)، سنجش وضعیت توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی (مورد مطالعه: دهستان استرآباد جنوبی در استان گرگان)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۱۰.
- یعقوبی ابوالحسن؛ چیدری، محمد؛ فعبی، سعید و پزشکی راد، غلامرضا (۱۳۸۹)، عوامل مؤثر بر مدیریت ریسک در بین کشاورزان گندم‌کار دیم شهرستان تفرش، مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد ۶، شماره ۱، صص ۹۱-۱۰۲
- سلجوقی، سید محمد (۱۳۸۷)، کارآفرینی ایجاد و توسعه کسب و کار جدید (ویراست ۱)، کرمان، خدمات فرهنگی کرمان
- اسدی شوکی فیض الله (۱۳۹۰)، کارآفرینی، ترکیبی هدفمند از انسان‌ها، ایده‌ها و منابع مالی برای حل مسائل بیکاری، دو ماهنامه مهندسی مدیریت، پیاپی ۴۴ (بهمن و اسفند ۱۳۹۰)، صص ۴۳ - ۳۶
- شاه حسینی، علی (۱۳۸۸)، کارآفرینی (ویراست ۲)، تهران، انتشارات آبیژ.
- شاکر سپاسگزار، سپیده؛ حامد محمدی؛ الهام قبادی و پروانه گلرد (۱۳۹۲)، بررسی و مقایسه کارآفرینی مستقل فردی با کارآفرینی سازمانی به وسیله تشریح مدل‌های مختلف کارآفرینی، اولین کنفرانس ملی حسابداری و مدیریت، شیراز، موسسه بین المللی آموزشی و پژوهشی خوارزمی

ختایی، م. و خاوری نژاد، ا (۱۳۷۷)، گسترش بازارهای مالی و رشد اقتصادی، مجموعه مقالات هشتمین کنفرانس سیاستهای پولی و ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، موسسه تحقیقات پولی و بانکی پژوهشکده، تهران، صفحات ۴۸۲-۴۴۹

کمیجانی، ا. و پوررستمی، ن (۱۳۸۷)، بررسی تأثیر سرکوب مالی بر رشد اقتصادی (مقایسه کشورهای کمتر توسعه یافته و نوظهور). فصلنامه پژوهشهای اقتصادی ایران، شماره ۳۷، صص ۵۱-۳۱

موسوی، م. و شاکری، ع. (۱۳۸۲)، بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری خصوصی و دولتی در بخش کشاورزی. اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۴۴، صص ۷۸-۵۴

عبداله زهی، رقیه (۱۳۹۴)، بررسی رابطه توسعه مالی و رشد اقتصادی بخش کشاورزی در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه زابل گروه اقتصاد کشاورزی استاد راهنما دکتر حمید محمدی و دکتر ماشالله سالاپور مقدسی، رضا و مزگان علی شاهی (۱۳۸۴)، مطالعه عوامل مؤثر بر سهم ایران در بازار جهانی محصولات کشاورزی، پنجمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، زاهدان، انجمن اقتصاد کشاورزی ایران، دانشگاه سیستان و بلوچستان

فرج‌زاده، زکریا و بخشنده محمد (۱۳۸۹)، بررسی ساختار بازار جهانی پسته با تأکید بر قدرت بازار ایران، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۷۳، بهار ۱۳۹۰

اردکانی حمید (۱۳۹۳)، بررسی ساختار بازار جهانی محصولات منتخب صادراتی کشاورزی ایران و اولویت‌بندی بازارهای هدف، پایان نامه کارشناسی ارشد ۱۳۹۳، رشته اقتصاد، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده علوم اقتصادی راسخی سعید و همکاران (۱۳۹۴)، رقابت‌پذیری بخش کشاورزی کشورهای منتخب با تأکید بر ایران، مجله اقتصادی، شماره ۹ و ۱۰، صص ۴۶-۳۵

رحیم‌نیا، فریبرز و پریس‌اسادات حسنی راد (۱۳۹۵)، بررسی رویکرد فرصت محور و منبع محور بر کارآفرینی بین‌المللی، کنفرانس بین‌المللی کسب و کار: فرصت‌ها و چالش‌ها، رشت، دانشگاه فنی و حرفه‌ای میرزاکوچک صومعه سرا،

احمدپور داریانی، محمود (۱۳۸۰)، کارآفرینی؛ تعاریف، الگوها و نظریات، تهران: نشر شرکت ۵۷ حسینی، محمود، عزیزی، بهارک (۱۳۸۶)، بررسی عوامل مؤثر بر توسعه روحیه و مهارت‌های کارآفرینی در میان دانشجویان سال آخر دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران مجله علوم کشاورزی ایران، شماره ۲، صص ۲۵۱-۲۴۱

دریایی نجمه (۱۳۹۱)، توسعه کارآفرینی در ایران: مفاهیم، چالش‌ها و راهکارها (با تأکید بر کارآفرینی در بخش کشاورزی) کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، دانشگاه مازندران، آبان ۱۳۹۱

دانائی فرد، حسن، آذر، عادل (۱۳۸۹)، تدوین الگوی نهادی کردن کارآفرینی در بخش کارآفرینی (زیر بخش گلخانه‌ای)، مجله توسعه کارآفرینی، سال سوم، شماره دهم، صص ۲۷-۷

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۸۲)، توسعه کشاورزی: مفاهیم، اصول و روش تحقیق، برنامه ریزی در یکپارچه سازی اراضی کشاورزی، تهران: انتشارات سمت

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۸)، مطالعه و تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی:

- مطالعه موردی، شهرستان خدابنده، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، شماره ۳
زاهدی، محمد جواد، کازرونی، محمد جواد (۱۳۸۹)، کارآفرینی در بخش کشاورزی، تهران: سازمان مدیریت
صنعتی
زاهدی مازندرانی، مهدی (۳۸۳۱)، ضرورت‌های کارکردی اشتغال در بخش کشاورزی مجله اقتصاد کشاورزی و
توسعه، سال ۱۲، شماره ۴۵، ص ۶۷ - ۴۱
سعیدی کیا، مهدی (۱۳۸۷)، اصول و مبانی کارآفرینی، تهران: انتشارات کیا
سلیمان پور، محمد رضا (۰۹۳۱)، بررسی مقایسه‌ای دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد پیرامون توسعه کارآفرینی
در آموزش عالی کشاورزی، مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کارآفرینی، سال ۴، شماره ۱۳، ص ۲۶ - ۱۵
فیض بخش، سید علیرضا، امیری، روجا (۱۳۸۲)، اهداف برنامه‌های توسعه کارآفرینی و کسب. کارهای کوچک،
مجله رهیافت، شماره ۲۹
مرادی نژاد، همایون (۶۸۳۱)، تحلیل سازه‌های مؤثر بر توسعه کارآفرینی در واحدهای تولیدی گلخانه‌های ایران
مجله علوم کشاورزی ایران، سال ۶۸۳۱، شماره ۲، ص ۲۲۶ - ۲۱۹
یعقوبی جعفر (۱۳۸۹)، بررسی عوامل بازدارنده کارآفرینی در آموزش عالی کشاورزی و ارائه راهکارها، مجله
توسعه کارآفرینی، سال ۲، شماره ۸، ص ۱۳۹ - ۱۲۱
یعقوبی، جعفر، قاسمی، جواد (۱۳۸۸)، بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت کارآفرینان بخش کشاورزی و ارائه
راهکارهای حمایت از آنها؛ مطالعه موردی، استان زنجان، مجله تعاون، سال ۲۰، شماره ۲۰۲،
دنیا، حمید، یعقوبی، جعفر (۱۳۸۹)، عوامل مؤثر بر تقویت و توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های استان زنجان،
مجله تعاون، سال ۲۱، دوره جدید شماره ۳
Astles, K. L. Holloway, M. G. Steffe, A. Green, M. Ganassin, C. & Gibbs, P. J. (2006). An ecological method for qualitative risk assessment and its use in the management of fisheries in New South Wales, Australia. Fisheries Research, 82(1-3), 290-303.
Ericson, J. A. 2006, A Participatory Approach to Conservation in the Calakmul Biosphere Reserve, Campeche, Mexico, Landscape and Urban Planning. 242-266.
Meuwissen, M. P. M. (2000). Insurance as a risk management tool for European agriculture. [sn].
Meyer D (2007), the effect of immigration on native selfemployment. Journal of labor economies 21, pp 400-405;
Mort, S (2006), Investigation social entrepreneurship, Multidimensional Model, Journal of world business, pp 21-27;
Rye, J. F. (2006). Rural youth s images of the rural. Journal of rural studies, Retrived from. 22(4) 409-421
Reardon, T. Escobar, G (2008), Rural landform employment and income in Latin America, overview and policy implication, world development, pp395-400;
Royster, D.A. (2003), Race and the invisible hand: how white network exclude black men from blue-collar job, University of California Press, Berkeley, California;
Campbell, T. and Barrett, H (۲۰۰۸), < Increasing Entrepreneurship in Agriculture in an Economically Depressed Region>, Journal of Extension, October ۲۰۰۸, volume ۴۶, N ۵ HTTP: www.Fao.org

Gehlhar M. J. and TL. vollrath.1997. U.S. Export Performance In Agricultural Markets. Technical Bulletin No.1854, Economic Research Service of U.S. Department of Agriculture, Washington D.C Hooper, Peter and Steven W. Kohlhaugen. 1978.

. Whelan, Suzan (2003). promoting sustainable Rural Development through Agriculture Canada making Difference in the world Canadian international Development Agency. 225-390.

amar.org.ir

www.eghtesadonline.com

